

Editorial

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

představujeme Vám druhé monotematicky zaměřené číslo časopisu Sociální pedagogika s názvem **Transformace systému péče o ohrožené děti v České republice**. Volbou tématu chceme reflektovat transformační snahy, které v naší zemi probíhají od roku 2009, kdy vláda České republiky projednala *Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti*, jehož cíle byly blíže specifikovány v *Národním akčním plánu na období 2009–2011*. Plán apeloval na potřebu vyhledávání ohrožených dětí, práci v rodinách i institucích a podporu osamostatňování dítěte. Nejnovějším dokumentem, který vymezuje hlavní priority procesu transformace, je *Akční plán k naplnění Národní strategie ochrany práv dětí 2012–2015*, ve kterém se vláda České republiky zavazuje vytvořit do roku 2018 funkční systém zajišťující důslednou ochranu veškerých práv dětí a naplňování potřeb s cílem podporovat péči rodinného typu a rozšířit alternativní formy podpory. **V rámci všech rubrik časopisu proto rozvíjíme debatu o této celostátní systémové změně** s akcentem na roli sociálních pedagogů v tomto procesu.

Transformace je na rozdíl od revoluce věc relativně pomalá, kontinuální a vzhledem ke svému širokému dosahu by měla být také dobře promyšlená, neboť se dotýká širokého spektra pobytových zařízení péče o ohrožené děti – kojeneckých ústavů, dětských domovů pro děti do tří let, dětských domovů, dětských domovů se školou, diagnostických ústavů, výchovných ústavů a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Ačkoli v současné době je polemika nad transformací péče o ohrožené děti významná, v kontextu monotematického čísla se více jak nad potřebou zmiňované transformace zamýšlíme nad jejími dílčími aspekty, úspěšností, limity a přínosy, a to optikou sociální pedagogiky.

Fundamentálním předpokladem úspěšné transformace péče o ohrožené děti a jejich rodiče je úspěšná a intenzivní mezirezortní spolupráce (a to především z hlediska metodického, personálního, finančního, legislativního aj.). Těžištěm této spolupráce je koordinování jednotlivých aktivit vedoucích k zvýšení kvality života ohrožených dětí tak, aby byla zachována a dodržována jejich základní práva. Tato úsilí vedou k akcentaci výchovy dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí, popř. k obnově narušených funkcí rodiny.

Jednotlivé aktivity transformace se tedy primárně orientují na prevenci, včasnou péči a dále na rozvíjení ambulantních a terénních služeb. Domníváme se, že na základě výše uvedeného je to právě (mimo jiné) sociální pedagogika (i vzhledem k její cestě při konstituování a praktické péči o chudé či jinak ohrožené děti), která vzhledem ke svému cíli, holistickému pojetí, zaměření a současným úkolům může významně přispět (jak z hlediska přímých profylaktických a terapeutických aktivit, tak z hlediska výzkumných aktivit) svými poznatky k této diskusi.

Vertikální i horizontální problematika transformace péče o ohrožené děti s sebou přináší otázky, na něž je třeba hledat odpovědi nejenom na úrovni politiky státu, jednotlivých rezortů, ale také na lokální úrovni. V tomto kontextu a vzhledem k faktu, že sociální pedagogové mohou výchově, integračně i rozvojově působit ve všech zmíněných typech zařízení, vnímáme jejich participaci na probíhajících transformačních procesech za velmi žádoucí a nutnou. Vzhledem k transdisciplinárnímu pojetí sociální pedagogiky a na základě výše uvedeného věříme, že komentováním plánovaných změn skrze výzkumná šetření, ale také skrze přímé zkušenosti sociálních pedagogů lze transformující se systém pozitivně ovlivňovat.

Věříme, že tímto monotematickým číslem (odbornými studiemi a rozhovory) otevřeme a prohloubíme zásadní otázky dané oblasti a poukážeme na významnost nejenom již zmiňované potřeby transdisciplinárního přístupu řešení péče o ohrožené děti, ale poukážeme také na místo sociální pedagogiky v tomto nelehkém procesu. Neboť parafrází mnoha děl sociálních pedagogů je to právě prostředí, které významně ovlivňuje adekvátní rozvoj dětí.

Následně se dotkneme činnosti redakce za uplynulé období. Rádi bychom vyjádřili poděkování za obdržení stále narůstajícího množství teoretických i empirických studií, a to dokonce v těsné návaznosti na aktuálně vyhlášené výzvy. Je to důkazem, že se (stále mladý) časopis Sociální pedagogika postupně dostává do rukou čtenářů a generuje budoucí autory. Na tento fakt navazuje větší pracovní nasazení především výkonné složky časopisu, tj. její redakce. Řady odborných redaktorů studií byly rozšířeny o značnou posilu v podobě přijetí dr. Anny Petr Šafránkové. Rozšíření se dočkaly rovněž řady redakční rady časopisu v podobě přijetí předních domácích a zahraničních autorů sociální pedagogiky.

Umístění časopisu v rámci zahraničních databází je samozřejmou paralelní činností redakce. Za jejím současným výčtem se skrývá nespočetné množství práce nejen členů redakce a redakční rady, ale především píle a pracovitosti autorů a recenzentů publikovaných a připravovaných studií. O kvalitě příspěvků bylo v (doposud) krátké minulosti časopisu rozhodováno ve chvíli zařazení na Seznam recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR. Dále následovalo zařazení do databází vědeckých časopisů z oblasti humanitních a sociálních věd: ERIH PLUS a další, jejichž zařazení nás těší stejnou měrou. Podáváme tak autorům příležitost široké dostupnosti publikovaných textů odborné vědecké veřejnosti.

Vydávání recenzovaného odborného časopisu typu peer-reviewed vyžaduje neustálou práci, odpovědnost a spolupráci od všech zúčastněných stran: autorů, výkonných redaktorů, recenzentů, redaktorů studií, redaktorů recenzí a informací a členů redakční rady. Všichni redaktoři mají odpovědnost za sledování publikační etiky a udržování tzv. academic record. Výkonný redaktor je odpovědný za ověřování studií a kontrolu podvodných údajů nebo plagiátorství. Úkolem členů redakční rady je udržovat nejvyšší možné standardy publikování: dobrou kvalitu a originalitu výzkumných studií.

Dle dosavadních zkušeností přistupuje redakce k většímu zaměření pozornosti na kvalitu abstraktů zasílaných studií nejen v českém jazyce, ale také v jazyce anglickém. Ačkoliv redakce (vydavatel) časopisu zabezpečuje její jazykovou korekci rodilým mluvčím, stává se pravidelností její nedostačující a neodpovídající autorský překlad. Přitom je na místě zdůraznit její nesmírnou důležitost v rámci indexování časopisu v dosažených (a cílených) databázích. Společně s anglickým názvem studie a klíčovými slovy je abstrakt jedním ze základních kritérií zařazení časopisu do databáze Scopus a prezentací příspěvku (potažmo časopisu a samotného autora) mezinárodní odborné veřejnosti. Nejen z uvedených důvodů prosíme o preciznější zpracování také této části textů.

V minulých číslech jsme se v editorialech dotkli taktiky ve způsobu volby recenzentů v procesu recenzního řízení. Praxí se stalo hodnocení empirických studií odborníkem na dané téma a odborníkem z oblasti metodologie kvalitativního či kvantitativního výzkumu. Autor, mimo uvedené, získává také hodnocení rukopisu redakcí představující třetí recenzní posouzení textu. Ve výjimečných situacích má uvedené hodnocení redakce podobu komentářů přímo umístěných do textu rukopisu obsahující nejen připomínky, ale také nemalý podíl poznámek doporučující způsob budoucí práce autorů. Autor tak získává především v oblasti metodologie výzkumu cennou zpětnou vazbu o možnostech přístupů ke zpracování dat. Během celého procesu recenzního řízení udržuje výkonný redaktor pravidelnou komunikaci s autory a informuje je o aktuálním stavu daného textu. Nyní si tróufáme podotknout, že uvedený přístup a věnovaná pozornost přípravě textů je mezi českými i zahraničními periodiky ojedinělá.

V rámci publikování podléhají všechny obdržené studie přísnému oboustranně anonymnímu recenznímu řízení. Recenzenti studií jsou členy redakční rady a externí spolupracovníci časopisu. Studie jsou před uveřejněním kontrolovány softwarem pro kontrolu plagiátů. Autoři mohou být pro potřeby recenzního řízení požádáni o zveřejnění všech zdrojových dat užitých při výzkumu včetně zveřejnění použité metody sběru dat.

Časopis používá tzv. CC BY licenci. Tato licence opravňuje ostatní (širokou veřejnost) k šíření, upravování, vylepšování a vytváření dalších děl na základě autorského díla, a to i komerčně, pod podmínkou uvedení autora původního díla. Tato licence je doporučena pro maximální sdílení

a využívání licencovaných materiálů s dodržováním principu neomezeného online přístupu k vědeckým informacím, který zajišťuje auto-archivace článků v otevřených časopisech (tzv. open access).

S autorstvím bez sporu souvisí také povinnosti autorů. Autor prohlašuje, že předkládá originální studii, která nebyla v této podobě nikdy zveřejněna nebo nabídnuta k publikování jinde. Plagiátorství ve všech svých podobách je neetické a nepřijatelné. Autoři dále prohlašují, že všechna data zveřejněná ve studii jsou reálná a autentická a texty svých studií upravují dle doporučení plynoucích z recenzního řízení a hodnocení redakce. Před samotným uveřejněním studie se mezi autorem a vydavatelem uzavírá licenční ujednání o poskytnutí výhradní licence. Autorovi není povoleno zveřejnit studii v dalším časopise nebo jiných médiích bez písemného souhlasu vydavatele.

Mezi základní povinnosti recenzentů patří nakládání se všemi obdržnými rukopisy jako s důvěrnými dokumenty. Recenzenti by měli upozornit na publikované práce, které nebyly autorem řádně citovány, a jejich hodnocení by mělo být provedeno objektivně, jednoznačně s podpůrnými argumenty, které poslouží autorovi ke zkvalitnění textu. Na druhou stranu mezi výčet odpovědností redakce patří rozhodnutí (podloženo výsledky oboustranně anonymního recenzního řízení), které z předložených studií budou zveřejněny, tj. ručí za obsah a celkovou kvalitu časopisu.

Jak lze spatřit, činnost redakce odborných periodik není jednoduchá, a připomeneme-li další směřování časopisu, formulování cílů, prostředků a vize, jde o činnost přímo budovatelskou. Nejen z tohoto důvodu si každého publikovaného čísla nesmírně vážíme.

Ještě než se obrátíme k tradičnímu představení aktuálního čísla, rádi bychom upozornili na širší souvislost tří monotematických čísel, z nichž první již vyšlo: **Doba narůstající nejistoty a její sociální rizika**, druhé se Vám právě dostává do ruky: **Transformace systému péče o ohrožené děti v České republice** a třetí bude publikováno v dubnu 2016: **Nedořešený hlavolam: Sociální pedagogika a/versus sociální práce**. Když jsme psali editorial a úvodní slovo k prvnímu z nich, podivovali jsme se relativně malému zájmu sociálních pedagogů a dalších odborníků o téma narůstající nejistoty. Děni posledních šesti měsíců nás předešlo – ukázalo se, jak aktuální dané číslo bylo a jak málo jsme schopni přemýšlet v širokých souvislostech. Podobně aktuální je téma čísla současného – transformace systému péče je projevem hlubšího jevu, velké strukturální proměny sociální reality společnosti v pozdně moderní době. Nyní se více než kdy jindy ukazuje, jak důležité je organicky včlenit (inkludovat) jednotlivce do společnosti, jak důležité je transformovat instituce, které se ukázaly být z dlouhodobého hlediska nepružné a neschopné tuto potřebu naplnit. Obě témata vytvářejí silné kontury, jež naznačují jeden velký obraz nového přístupu k realitě. S příchodem nového tisíciletí přestávají fungovat staré jistoty – sociální stát operující v hranicích národního státu, moderní instituce, které byly oporou sociálního státu. Jsme proto nuceni hledat nová řešení na problematice situace nové reality. Všechny tyto děje velmi výrazně oťresou se systémem sociální opory. Proto se téma rivalit či naopak spolupráce sociální pedagogiky a sociální práce ukazuje být zcela klíčové. Oba obory budou zjevně muset promyslet do hloubky svá východiska, metody práce, metodologické zázemí svých výzkumů. Doufáme, že tato sebereflexe povede k nalezení prostoru pro vzájemnou spolupráci a že tato spolupráce dokáže čelit výzvám, před nimiž tak nečekaně stojíme.

Nyní se po shrnutí základních bodů publikační etiky, souvislostí výzev a činností redakce dostáváme k aktuálnímu číslu. Jako první je zařazena empirická studie **Vnímaná vlastní účinnost (self-efficacy) pracovníků v oblasti institucionální péče o děti a mládež** autorem Karly Hrbáčkové a Anny Petr Šafránkové. Výsledky kvantitativního šetření z oblasti institucionální péče o ohrožené děti upozorňují mimo jiné na to, že se míra osobní účinnosti pedagogických pracovníků v oblasti institucionální péče o děti a mládež liší v závislosti na typu zařízení.

Autorky druhé studie, **Přínosy a úskalí transformace systému péče o ohrožené děti očima ředitelů dětských domovů**, Soňa Vávrová a Radana Kroutilová Nováková přináší výsledky analýzy názorů a postojů vybraného vzorku ředitelů dětských domovů na transformaci probíhajícího systému. Z výsledků kvalitativního šetření vyplynula skutečnost, že ředitelé jsou si vědomi nezbytnosti

transformace systému péče, avšak neschvalují některé dílčí kroky vedoucí k systémové změně. Deficity transformace systému péče o ohrožené děti jsou rovněž diskutovány.

Chronologicky poslední empirická studie, **Faktory ovlivňující formu náhradní rodinné péče**, kolektivu autorů Moniky Chrenkové, Kateřiny Cilečkové a Anety Haškové vyvrací doposud užívané tvrzení, že typickým důvodem pro svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby je zhoršení zdravotního stavu rodičů. Výzkumný soubor kvantitativně pojatého výzkumu byl tvořen sociální pracovníci/sociálním pracovníkem příslušného oddělení sociálně-právní ochrany dětí Moravskoslezského kraje.

Následující teoretická studie **Služba sociální prevence raná péče – alternativa pro ústavní péči i výzva pro sociální pedagogiku** Zdeňky Šándorové a Barbory Faltové si kladla za cíl charakterizovat službu sociální prevence raná péče, která je v České republice významnou a žádoucí alternativou péče ústavní, a to jako službu zařazenou do služeb sociální prevence dle § 54 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, a analyzovat její dostupnost v České republice.

Zvaným textem se stala studie **Transformácia náhradnej starostlivosti na Slovensku – proklamácie a realita**, ve kterém její autor Albín Škoviera prezentuje zkušenosti s transformujícím se systémem péče o ohrožené děti na Slovensku. Činí tak ve třech rovinách. První rovina prezentuje proces transformace ve společensko-politickém kontextu. Ve druhé rovině předkládá vybrané „transformační“ proklamace, očekávání, ale i některé praktické kroky spojené s transformační kampaní. Ve třetí rovině analyzuje „politické“ zadání a nedostatečné respektování psychologických a pedagogických poznatků. Tato studie také uzavírá monotematicky zaměřené příspěvky v rámci studií.

Miroslav Frankovský a Zuzana Birknerová ve své studii **Sociálna inteligencia – významný atribút v pomáhajúcich profesiách** prezentují zjištění získaná na bázi vyhodnocení jednotlivých ukazatelů sociální inteligence studentů managementu a sociální pedagogiky. Studie, ačkoliv nezapadá do témat aktuálního monotematického čísla, je považována za velmi cennou a k publikování vhodnou.

Následující část čísla je tradičně věnována hostu Sociální pedagogiky. Jsme potěšeni, že naše pozvání přijali hned dva přední odborníci na problematiku transformace systému péče o ohrožené děti - poradkyně ministryně práce a sociálních věcí Mgr. Klára Šimáčková Laurenčíková a doc. PhDr. Albín Škoviera, Ph.D., autor publikací *Dilemata náhradní výchovy* (2007) a *Malá polepšovňa (pre rodičov)* (2005). Na jejich **medailony** navazují **rozhovory** vedené Radanou Kroutilovou Novákovou. Rozhovory byly vedeny s oběma odborníky paralelně s cílem zprostředkovat čtenáři pestrý a mnohdy dokonce velmi rozdílný pohled na totožnou problematiku. Otázky v rozhovoru se zaměřovaly na oblasti, které dotazovaní považují v oblasti péče o ohrožené děti za prioritní, a na dílčí kroky, které byly již v rámci transformace s větším či menším úspěchem realizovány. Poslední otázka směřovala ke klíčovým aktivitám, které jsou pro následující období podle obou respondentů rozhodující.

Číslo obsahuje **recenzi** publikace *Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Miroslav Dědič a Přemysl Pitter* (2015) autora Jaroslava Balvína, kterou zpracoval Bogusław Śliwerski z Uniwersytety Łódzki v Polsku. Číslo uzavírá Jan Kalenda s recenzí publikace *Edukace seniorů. Geragogika a Gerontodidaktika* (2015) autorek Naděždy Špatenkové a Lucie Smékalové.

Na závěr si tradičně dovoluujeme poděkovat všem členům redakční rady, autorům a především recenzentům za projevenou spolupráci na přípravě tohoto monotematicky zaměřeného čísla. Dále patří naše poděkování členům redakce, jazykovým korektorům a všem dalším, kteří se na vzniku čísla a budování časopisu podíleli a stále podílí.